

Márton Áron hagyatéka 20. kt. (Levelek – 1.)
Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Dr. Marton József,
Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2020.

A Pro-Print Könyvkiadó gondozásában és dr. Marton József szerkesztésében a *Márton Áron hagyatéka* sorozat újabb kötetét, a huszadikat tarthatják kezükben Márton Áron tisztelői, valamint a nagy püspök életeseeményei és *megnyilvánulásai* iránt érdeklődők. A *Márton Áron hagyatéka 20. kt. Levelek – 1.* címmel megjelent kötet Márton Áron levelezéséből készült válogatás. A közölt leveleket a Márton Áron Múzeumban és a Batthyaneumban őrzik. A közlésre került levelek forráskiadványnak tekinthetők, ami növeli a kötet értékét.

Az összeállítás a levéltári dokumentumok közt fennmaradt legkorábbi Márton Áron-levéllal, az 1920. május 24-én Mailáth püspökhöz címzettet kezdődik, amely egy *vívódó, lelki krízisben vergődő fiatal levitáról* (7. o.) árulkodik. Az utolsó közölt levél (1949. május 11.) pedig a kerületi főesperesek számára íródott. Ebben a levelében a püspök meglelégedéssel nyugtázza, hogy az egyházmegye *papsága áldozatos lélekkel fogadta és fegyelmezetten végrehajtotta* (251. o.) leiratát, melyben a kongruáról való lemondást bejelentette. A fenti két időintervallum között közölt levéldokumentumok elsősorban arról árulkodnak, hogy a püspöknek abban a nehéz, embert próbáló, csak a szólamok szintjén elhangzó politikai-társadalmi igazságosságot hirdető időszakban a vallási és nemzeti kisebbségben élő híveit, egyházát a saját *eszközeivel* hogyan próbálta védelmezni a jogtalanságokkal szemben. Ez utóbbiból kijutott számára bőven. Az első világháborút követő időszakban a vallási és a nemzeti kisebbségbe került híveinek *túléléséért* kellett megküzdnie a diszkrimináció minden fajtáját kipróbáló új államhatalommal szemben. A bécsi

döntést követő zűrzavaros időszakban pedig a Dél-Erdélyben maradt honfitársaival vállalt sorsközösséget, akiknek mondhatni egyetlen támasza volt. A háborús években elsősorban a nacionalista gyűlölettel szemben kellett védelmeznie övét. Például Nagyküküllő megye prefektusának tiltakozó levelet írt amiatt, hogy a sárpataki magyar iskola részére kiutalt tűzifát a csendőrőrmester nem engedte beszállítani, mert úgymond *a magyar iskolának tűzifa nem jár* (185. o.). A háborút követő időszak a kommunista berendezkedése, amely kimondva vagy kimondhatatlanul az egyház *kisemmizését* tűzte zászlajára. Egyik oldalról a felekezeti oktatást próbálta ellehetetleníteni, másik oldalról pedig az egyházat az intézményeit fenntartó anyagi háttértől igyekezett megfosztani. Ezek megmentése érdekében a legfelsőbb hivatalos fórumokhoz és azok vezetőihez (dr. Petru Groza miniszterelnök, Ștefan Voitec, Stanciu Stoian kultuszminiszterek) írt levelei ékes bizonyítékai annak, hogy Márton Áron ezek megmentése érdekében a megalkuvás, a félelem legkisebb jele nélkül bátran harcolt. Az 1948-ban bekövetkezett államosítás kapcsán a minisztertanács elnökének a katolikus iskolákkal kapcsolatban többek között ezeket írta: „A vallásszabadság az emberi jogok közé tartozik. A nagy forradalmak alatt is, amikor az egyházak üldözés alá kerültek, egész rövid idő múltán újra elismerést nyert a vallásszabadság. Még az olyan államokban is, melyekben azután az egyházak nem élveztek és nem is élveznek különleges jogállást, mindenkor alapelve volt: szabad egyház – szabad államban” (230). „Kérünk kell ezért az alkotmányos elvek alapján a Kormányzat intézkedését, hogy az állami iskolákban ne akadályozzák a vallásoktatást és ne üldözzenek senkit, mert vallásoktatásban kíván részesülni” (233).

A kötetben olvasható levelek közül sokatmondóak az Erdélyi Róm. Kat. Státus, illetve Egyházmegyei Tanács elnökével, dr. Gyárfás Elemér személyével kapcsolatos levelek. A tizenegy

közölt levél új megvilágításba helyezte számomra Márton Áron és Gyárfás Elemér kapcsolatát. A kettőjük közötti barátság nem azt jelentette, hogy mindenben egyet is értettek volna. Megtörtént, hogy Márton Áronnak fenntartásai voltak dr. Gyárfás Elemérrel szemben. Cassulo nunciusnak az Egyházmegyei Tanács helyzetéről szóló beszámolójában azt írta, hogy dr. Gyárfás Elemér „okot szolgáltatott, hogy bizalmatlan legyek iránta” (213). A fenti levél (1945. április 15.) után néhány hónappal, 1945. október 4-én elhunyt dr. Gyárfás Elemér, akiről Márton Áron már így emlékezett: „A néhai több mint 20 éven keresztül állott a katolikus Státus, illetve az Egyházmegyei Tanács élén, mint annak világi elnöke. Ezalatt az idő alatt a püspöki megye minden nagyobb kérdésében, sőt egyes egyházak, szerzetesrendek ügyeiben is odaadással, élő hittel szolgálta az Egyház szent ügyét” (214).

Néhány levél a görögkatolikus és a római katolikus hívek, illetve főpásztoraik közötti nem éppen felhőtlen viszonyát tárja elénk. Abban az időszakban görögkatolikus részről, a többségi nemzethez való tartozás címén, *felsőbbrendűség* éreztetése dominált. A részükről ért római katolikus sérelmeket lekicsinyelték, ellenben az őket ért vagy vélt sérelmeket felnagyították. Márton Áron nagyságát, életszentségét bizonyítandó, hogy ezek ellenére, amikor felszámolták a görögkatolikus egyházat, körlevélben kérte a római katolikus papságot, hogy „gör. kat. testvéreinket előzékeny szeretettel a legmesszemenő vallási támogatásban és segítségben részesítsék” (1948. október 6.).

A kötetben található levelek olvasása közben felfigyeltem arra, hogy ezek között vannak olyanok, amelyek *levélfogalmazások* vagy *fordításra szánt pizkozatok*, *szignó nélkül*, és feltettem magamnak a kérdést, vajon ezek eljutottak-e a címzettekhez, és ha igen, milyen válasz érkezett rájuk, ha egyáltalán érkezett? Ez utóbbiakra a választ a későbbi kutatások, közlések adhatják meg. Ismert tény azonban, hogy a hatalom birtokában, a nemzeti ki-

sebbségek és a vallás elnyomását zászlajára tűző hatalom ezekkel a levelekkel nem sokat törődött. Legfeljebb félreértelmezte és olykor propaganda céljaira használta fel. De mindezek ellenére és ezeknek tudatában a püspök nem hallgathatott. Az utókor alig néhány évtized elmúltával máris ítéletet mond, amely Márton Áron számára nem elítélő vagy felmentő, hanem pienesztálra állítja, hogy útmutatónk legyen. Annak ellenére, hogy a kötetben szereplő levelek többségének tanúsága szerint Márton Áron a *csatát* a kommunista ideológiával szemben látszólag elveszítette, a történelem mégis őt igazolta.

Az 1920–1949 közötti időszakból közölt levelek nemcsak Márton Áron életébe, hanem az adott korszakba is betekintést nyújtanak az olvasó számára. Ezt a nagy püspök magatartásán, egyházáért és népéért vállalt felelősségén keresztül szemlélhetjük.

Ferenczi Sándor